

YENİ BİR SİHHÂT-NÂME
ŞEHDÎ'NİN SULTAN III. AHMED SİHHAT-NÂME'Sİ

Bahir SELÇUK*

ÖZET

Divan şairleri çeşitli vesilelerle, başta sultanlar olmak üzere devrin ileri gelen devlet adamlarına şiirler takdim etmişlerdir. Bu şiir türlerinden biri de padişahların hastalıktan kurtulmalarından dolayı yazılmış olan sıhhat-nâmelerdir. Klâsik şiirimizde en çok sıhhat-nâme, Sultan III. Ahmed için yazılmıştır. Sultan Ahmed için sıhhat-nâme yazan şairlerden biri de Antakyalı Şehdî'dir.

Bu çalışmada, 18. yüzyıl şairi Şehdî'nin Divân'ında yer alan Sıhhat-nâme'si, yeni yazıya çevrilerek biçim ve içerik yönünden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şehdî, 18. yüzyıl, sıhhat-nâme, III. Ahmed

A NEW SİHHAT-NÂME
THE ŞEHDÎ'S SİHHAT-NÂME FOR SULTAN AHMED III

ABSTRACT

The Divan poets on various occasions presented poems primarily to sultans and notable statesmen of the period. One kind of these poems is the sıhhat-nâme written poems for the recovery of sultans of a disease. In our classical kind of poems the sıhhat-nâme was mostly written for III. Sultan Ahmed. One of the sıhhat-nâmes written for Sultan Ahmed is available in the collected poems of Şehdi who is from Antakya.

In this study, the poet of 18th century, the sıhhat-nâme of Şehdî, has been studied in terms of content and form by translating it into new Turkish alphabet.

Key Words: Şehdi, 18th century, sıhhat-nâme, III. Ahmed

GİRİŞ

Osmanlı sultanları, bilim ve sanat erbabını her alanda desteklemiş, korumuş ve kollamışlardır. Çoğu şair olan Osmanlı sultanları, verdikleri caizelerle bir bakıma,

* Yrd. Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fak., Türkçe Eğitimi Bölümü ADIYAMAN; bahirselcuk@gmail.com

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*
Volume 3/2 Spring 2008

şairlerin geçim sıkıntısını bir tarafa bırakıp sanatta derinleşmelerine yardımcı olmuşlardır. Divan şairleri de, saygı ve şükran duygularını dile getirmek, kabiliyetlerini göstermek, dikkat çekmek, makam ve mevki elde etmek gibi çeşitli gayelerle padişahlara şiirler sunmuşlardır. Cülüssiyye, zafernâme, fetihnâme, gazâvâtnâme, sulhiyye, sûrnâme, ramâzaniyye, rahşiyye... bu gayelerle kaleme alınmış türlerin başlıcalarıdır.¹ Anılan türler kadar yaygın olmasa da, şair-padişah bağlamında kaleme alınmış türlerden biri de, hastalık-sağlık kavramlarının işlendiği sıhhat-nâmelerdir.

Hayata ait her ayrıntıya yer veren Divan şiirinde; sağlık-hastalık, dert-derman kavramlarının çeşitli boyutlarıyla işlendiği görülür. Tabiplerin çare bulamadığı dermansız bir hastalık olan aşk, Divan şiirinin nerdeyse esas felsefesini oluşturur. Bunun yanında sağlık ve hastalıkla ilgili çeşitli unsurlar, edebî malzeme olarak çeşitli manzumelerde yer alır.² Yine, Ahmedi'nin Tervihü'l-ervah adlı tıbbî mesnevisi, Fuzûlî'nin tıbbî mesnevisi, Raşid'in Sencide-i Kitab-ı Sıhhat-âbâd adlı mesnevisi... tıbbî konularda yazılmış müstakil eserlerdir.³ Fakat bütün bunların yanında sıhhat-nâmeler, edebî eser-devir, şair-sultan münasebetini yansıtmaları ve vesika değeri taşımaları sebebiyle daha fazla önem arz etmektedir.

Kaynaklarda sıhhat-nâme türü ile ilgili çok fazla bilgi yer almaz. Mehmet Zeki Pakalın, sıhhat-nâme ile ilgili şu bilgiyi verir: "Hastalanan birinin iyileşmesi münasebetiyle yazılan manzume hakkında kullanılan tabirdir. Divan şairleri ramazan, bayram ve sair vesilelerle olduğu gibi bu maksatla da manzumeler yazarlar ve takdim ettiklerinden caize koparırlardı."⁴

1 bk., Mehmet Arslan, "Sıhhatnâmeler", *Türkler, Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara 2002, C.11, s.776; Metin Akkuş, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası, Edebî Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yay., s.51, 77, 87, 206, 213, 230, 263, Erzurum 2006.

2 Emine Yeniterzi, "Divan Şiirinde Sağlık ve Hastalıkla İlgili Bazı Hususlar", *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Eski Türk Edebiyatı*, Çukurova Üniversitesi, <<http://turkoloji.cu.edu.tr>>, (ET:09.03.2008).

3 Haluk Gökalp, "Divan Şiirinde Sıhhat-nâmeler", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 14, İstanbul 2006, s.105

4 Mehmet Zeki Pakalın, "Sıhhat-name" *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yay., İstanbul 1993, C. III, s.204.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

Daha sonra Sünbülzâde Vehbî'nin bir sıhhat-nâmesini örnek olarak verir. İskender Pala: "Hastalanan birisinin iyileşmesi dileğiyle yazılan şiirlere verilen ad. Daha çok kaside şeklinde yazılır. Hastanın iyileşmesi için dua edilip iyi temennilerde bulunulan bu tür manzumelerin örneğine az rastlanır"⁵ şeklinde bilgi verir, örnek göstermez. Metin Akkuş'un Klâsik Türk şiirindeki edebî türler ve tarzlar üzerine yaptığı kapsamlı çalışmada sıhhat-nâme türü yer almaz.⁶

Sıhhat-nâme üzerine ilk kapsamlı çalışmayı Mehmet Arslan yapmıştır. Arslan, tespit ettiği 18 örnekten hareketle türün biçim ve içerik özelliklerini ortaya koymuştur.⁷ Arslan, türün örneklerinden hareketle sıhhat-nâmeyi: "Padişahın hastalıktan iyileşmesini tebrik etmek, bu güzel hadise ve mutlu haber karşısında kendi duygularıyla beraber halkın duygularını da yansıtmak, halkı bundan haberdar etmek ve bu arada padişahın muhtelif vechelerini övmek gibi birçok gayeye hizmet eden nitelikler taşıyan"⁸ bir tür olarak tarif etmektedir. Sıhhat-nâmelerin başlıkları ve içerikleri incelendiğinde Arslan'ın tarifinin gayet isabetli olduğu görülür.

Türle ilgili diğer önemli çalışma Haluk Gökâlî'ye aittir. Gökâlî, Arslan'ın çalışmasından hareketle, 38 sıhhat-nâme örneği daha tespit etmiş, türle ilgili bilgileri zenginleştirmiştir.⁹ Arslan ve Gökâlî'nin çalışmalarına bakıldığında şu noktalar dikkat çeker: Klâsik Türk şiirinde sıhhat-nâmenin ilk örneği 15. yüzyıl şairi Ahmed Paşa'nın Divanı'nda yer alır. En çok sıhhat-nâme yazan şair, Seyyid Vehbî'dir. Nezle, humma ve çiçek hastalıklarına yakalanmış olan Sultan III. Ahmed kendisine en çok sıhhat-nâme yazılan padişaktır.¹⁰ Divanlar ve mecmualar tarandıkça sıhât-nâme türüne ait örneklerin artacağından şüphe yoktur.

5 İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay. Ankara 1995, s. 25.

6 Akkuş, a.g.e.

7 Mehmet Arslan, "Sıhhatnâmeler", *Türkler, Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara 2002, C.11, s.776-790.

8 Arslan, a.g.e., s.776-777.

9 Gökâlî, a.g.m., s.101-130.

10 Gökâlî, a.g.m., s.125.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

Kaynaklar, Sultan III. Ahmed'in çiçek hastalığına yakalandığını ve devrin önemli yerli ve yabancı hekimlerince tedavi edildiğini belirtirler.¹¹ III. Ahmed'in çiçek hastalığından kurtulması sebebiyle birçok sıhhat-nâme yazılmıştır. Sultanın iyileşmesi vesilesi ile sıhhat-nâme yazmış olan şairlerden biri de 18. yüzyıl şairi Şehdî'dir. Şairin, divanı içerisinde yer alan bu manzume 33 beyitten oluşmaktadır.¹²

Asıl adı Mustafa olan Şehdî, Antakya'da doğmuş,¹³ ilim tahsili için İstanbul'a gitmiştir.¹⁴ Hat sanatında da başarı göstermiş olan ¹⁵ Şehdî, dönemin ileri gelen devlet adamlarıyla yakın ilişkiler kurmuş, önemli devlet görevlerinde bulunmuştur.¹⁶ H.1140/M.1727 tarihinde vefat etmiş olan Şehdî'nin kabri, Eyüp Sultan Türbesi'nin yanındaki hamamın bitişiğindedir.¹⁷

Sâlim Efendî şairin, Şehdî mahlasını Sadî'nin Gülistan'ından tefe'ül yoluyla aldığını belirtir.¹⁸ Sâlim ve Râmiz, Şehdî'nin dönemin önemli şairlerinden biri olduğu hususunda birleşirler.¹⁹ Safâî'nin tezkiresine takriz yazdırdığı 18 kişiden biri de Şehdî'dir.²⁰

Şehdî'nin kaynaklarda divan olarak anılan manzum ve mensur yazılarını içeren eseri, geleneksel divan tertibine uymamaktadır. Eserin tespit edebildiğimiz üç nüshası bulunmaktadır. (Topkapı Sarayı Müzesi

11 Münir Aktepe, "Ahmed III", *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yay., İstanbul 1989, C.II, s.37-38.

12 Divân-ı Şehdî, Topkapı Sarayı Müzesi Ktb. No. 2486, vr. 35a-35b; Divân-ı Şehdî, Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, No. 147, vr. 31a-31b.

Arslan, "Sihhatnâme ve Sûr-ı Hitâna Mûte'allik Kasâid" adlı mecmuadan bahsederken, Şehdî'yi, Mecmua'da suriyye kasideleri ve tarihleri olan şairler arasında zikretmektedir. Arslan, *Sihhatnâmeler*, s.790.

13 Adnan İnce, *Tezkiretü's-Şu'arâ Sâlim Efendi*, AKMY, Ankara 2005, s.434; M. Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri II*, Ankara 2001, s.510.

14 İnce, a.g.e., s.434.

15 Habîb, *Hat ve Hattâtân*, İstanbul 1306, s.158.

16 Bu görevlerden bazıları "haraç muhasebeciliği, sipâhî kâtipliği, maliye tezkereciligi, Anadolu muhasebeciliği"dir. Divân-ı Şehdî, Topkapı Sarayı Müzesi Ktb. No. 2486, vr.19a, 20b, 26b, 28b, 37a, 38a, 39a, 53a.

17 Müstakim-zâde, *Mecelletü'n-Nisâb fi'n-Niseb ve'l-Künâ ve'l-Elkâb*, Süleymaniye Ktb., Halet Efendi, 628, vr. 280; Mehmed Süreyyâ *Sicill-i Osmanî, Osmanlı Ünlüleri C.5*, İstanbul 1996, s.1571; Sadık Erdem, *Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı*, Ankara 1994, s.175

18 İnce a.g.e., s.434.

19 İnce a.g.e., s.434, Sadık Erdem, a.g.e., s.175.

20 Divân-ı Şehdî, Topkapı Sarayı Müzesi Ktb. No. 2486; vr.74/b-75a; Pervin Çapan, *Tezkire-i Safâî*, Ankara 2005, s.12; 41-43.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi ve Saraybosna Gazi Hüseyin Begova Kütüphanesi) Eserde yer alan nazım şekillerinden kaside ve kıt'aların adlandırılmasında bazı problemler göze çarpmaktadır. Yazma içerisinde 60'a yakın kıt'a, 40'tan fazla kaside; 28 gazel, 19 lügaz, 2 terci'-bend, 1 terkiib-bend, 1 mesnevi ve tarihî konuların ağırlıkta olduğu mensur metinler bulunmaktadır. Divanını incelediğimizde Şehdî'nin, devrinin önemli olaylarına ve yapılarına tarih düştüğünü, önemli siyasî ve tarihî olayları manzum ve mensur biçimde kaydettiğini, bu hizmetleri karşılığında da devlet büyüklerinden yüklü miktarda bahşişler aldığını görürüz.

Bu çalışmada, 18. yüzyıl şairi Şehdî'nin, divanında yer alan Sıhhat-nâme'nin önce çevriyazısına, sonra biçim ve içerik incelemesine yer verilecektir.²¹

A. Sıhhat-nâme'nin Çevriyazısı*

(1) Bu sıhhat-nâme-i bedâyi' -nigâr-ı hâme-i 'anberîn-şemâme daği, pâdşâh-ı dâdgeriñ (2) gül-berg-i mizâc-ı nâzik-ter-i nâz-perveri, nihâl-i bādâm-ı dü-mağz-ı şîrin-bergi şükûfe-rîz (3) olup ve perhîzden tab' -ı le'âfât-âmîzleri elem-hîz olmağla halk-ı 'âlem pîç-tâb (4) u ıztırâb ile âzürde-dil ve e'şbbâ 'âciz-i münfâ' il ve vükelâ-yı devleti 'ilâcında (5) mütehayyir ü müsta' cil olup nâ-ümîd olmuşlar iken Hudâ-yı bî-enbâz, şifâ-hâne-i ezelisinden (6) bür'u's-sâ' ate çâre-sâz kemâ-kân raşş-rân u tek ü tâza âğâz eyledikde (7) şükrâne-i zindegâne-i 'afiyet ü selâmetleriçün birkaç ebyât tanzîm ü terķim olunmuşdur.²²

Fe 'ilâtün Mefâ'ilün Fe 'ilün

1 Çok şükür ol hudâ-yı zü'l-efzâl
'Âlemi kıldı nâ'il-i âmâl

2 Pâdişâh-ı cihân Ahmed Hân
Eyledi bendegâna 'arz-ı cemâl

21 Çevriyazıda imla yönünden daha tutarlı olan Topkapı nüshası esas alınmış, nüsha farklar dipnotta verilmiştir. T (Topkapı), S (Süleymaniye)

* T 35a; S 31a

22 Manzumenin yazılış sebebini ifade eden başlık S'de: "(1)Bu sıhhat-nâme daği bu pâdşâh-ı dâdgeriñ gül-berg-i mizâc-ı nihâl-i bādâm-ı dü-mağz-ı şîrinveşi (2) şükûfe-rîz ü perhîzden tab' ları elem-rîz olmağla cemî' 'âlem pür-ıztırâb ü âzürde-dil u e'şbbâ (3) 'âciz u münfâ' il ve vükelâ 'ilâcında mütehayyir ü münfâ' il olup nâ-ümîd iken Hudâ-yı lem-yazel hâne-i ezelisinden (4) bür'u's-sâ' e çâre-sâz u kemâ-kân raşş-rân u tek ü tâza âğâz eylediklerinde şükrâne-i 'afiyet terķim olunmuşdur." şeklindedir.

1b nâ'il-i: nâ'il ü S

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 3 Renciş-i pîç-tâb-ı ‘arızadan
Gelmiş idi o zât-ı pâke melâl
- 4 Hükmin icrâ edip bahâr-ı ‘ömr
Vermiş idi şükûfe tâze-nihâl
- 5 Çâr-bâğ-ı vücûd-ı muhteremi
Ergüvânzâr olupdu mâl-â-mâl
- 6 Gülbün-i devletin o nev-şâhı
Açdı güyâ ki gonce-i gül-i al
- 7 Seyr edip lâlezârını hükemâ
Dâğ-ı dil gösterirdi bi’l-icmâl
- 8 Cümlesi ittifâk edip ol dem
Kaşd ile buldılar devâya mecâl
- 9 Kıldılar ictihâd perhîze
İçmeye ger olursa âb-ı zülâl
- 10 Şem‘ine cem‘ olup çü pervâne
Şakınırlardı bâddan her hâl
- 11 Yüz sürüp hâk-pâyine dem dem
Nabz-gîrân ederdî istidlâl
- 12 Bür‘-i sâ‘a ‘ilâc için şeb u rûz
Etdi erbâb-ı hikmet isti‘câl
- 13 ‘Âlemiñ ruhıdır o cism-i laţif
Kimde cân var ki eyleye ihmâl
- 14 Halk-ı ‘âlem kemâl-ı hayretten
Olmış idi bu ıztırâb ile lâl
- 15 Böyle âzürde-hâtır olduĝunu
Göricek Âşaf-ı sûtüde-hişâl
- 16 ‘Âli Paşa-yı kârdân-ı güzîn

- Kıldı rûhâni hoş ' ilâc hayâl
 17 Etdi cezb-i kulüb-ı dervîşân
 Bezl ü baḥş u fedâ edip nice mâl
 18 Ehl-i tevḥîde eyleyip ikrâm
 Arayıp buldu niçe şâhip-ḥâl
 19 Şulehâdan du' â niyâz ederek
 Çâre-cû olmuş idi şubḥ u leyâl
 20 Çâre-sâz oldu ol ḥakîm-i ezel
 Verdi şıḥḥat o şâfi-i müte'âl
 21 Çün şifâ-ḥâne-i ilâhîden
 Erdi ol tab' -ı pâke feyz-i kemâl
 22 Yine buldu ṭarâvet ü kudret
 Münbasıṭ oldu muntaẓam aḥvâl
 23 Ḥamdu-li'lâh ki ' âfiyet birle
 Geldi âğûşa şâhid-i ikbâl
 24 Görmege ḥasret idi rüyunu ḥalk
 Cılve-rîz oldu âftâb-mişâl
 25 Raḥş-ı şîrîn-ḥırâm ile göricek
 Şâḥ-râhında oldular pâ-mâl
 26 Derler idi ' aleyke ' avnu'llâh
 Cünd-i kerrübiyân yemîn ü şimâl
 27 Lenger-endâz olunca deryâya
 Mâlik-i baḥr ederdi istikbâl
 28 Bârekâ'llâh zihî vezîr-i ğayûr
 Lâyık-ı sadr-ı devlet ü iclâl
 29 Görmedi ḥ'âb-ı râḥatı nice gün
 Geceler eyler idi ḳaddini dâl

17b Bezl ü: Bezl-i S
20 T 35b

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

- 30 Şehdiyâ gel du‘āya kııl āğāz
Ere encāma bu güzīde makāl
- 31 Hâk hâţâlardan eylesin mahzūr
Şād-kām eyleye ferihü’l-bāl
- 32 Bu şehensâh-ı dādger yâ Rab
Görmesin bu cihānda hūzn ü kelāl
- 33 Ede ruzi vekil-i mutlakına
Devletinde kemāl-i istiklāl

B. Sıhhat-nâme'nin Biçim ve Muhteva Özellikleri

Şehdi'nin 33 beyitten oluşan sıhhat-nâmesi, dil ve teknik yönünden kaside nazım şeklinin özelliklerini taşımaktadır. *Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün* kalıbıyla yazılan sıhhât-nâme, “-âl” şeklinde kafiyelenmiştir.

Sıhhât-nâme'nin her iki nüshasında manzumenin yazılış sebebini belirten uzunca bir başlık vardır. Her iki nüshada yer alan başlıklar incelendiğinde manzumenin yazılış sebebini ve muhteva planının secili ve sanatlı bir dille yansıtıldığı görülür: Hastalığa yakalanmış olan sultan, hastalık ve perhiz sebebiyle elem çekmektedir. Sultanın hastalığı karşısında halk son derece üzüntülü, doktorlar çaresiz, yöneticiler şaşkın bir haldedir. Allah'ın şifa vermesiyle padişah, tüm sevenlerini de perişan eden bu hastalıktan kurtulmuştur. Sultanın sıhhatine kavuşması üzerine bir şükran ifadesi olan bu sıhhat-nâme kaleme alınmıştır. (bkz. başlık)

Sıhhat-nâme'de ağırlıklı olarak mübalağa, teşbih ve istiare sanatlarına başvurulmuştur. “ârıza, melâl, hükemâ, dâg-ı dil, devâ, perhîz, istidlâl, bür'-i sâ'a, 'ilâc, ıztırâb, âzürde-hâtır, çâre-cû, sıhhat, şâfi-i müte'âl, şifâ-hâne, tarâvet ü kudret, 'âfiyyet, hâb-ı râhat, hūzn ü kelâl” manzumenin anlam tabakasında anahtar rol oynayan göstergelerdir.

Kaside biçiminde yazılan sıhhat-nâmelerde çoğu zaman methiye bölümü de yer alır. Şehdi'nin Sıhhat-nâme'sinde sultanı ifade etmek için “pâdişâh-ı cihân, zât-

32b hūzn ü: hūzn-i S

1 pâk, vücûd-ı muhterem, cism-i latif, şehenşâh-ı dâdger” gibi kelime grupları kullanılmış olsa da methiye, bir bölüm olarak yer almaz. Fakat farklı iki bölümde yer alan iki beyitte, gayretli sadrazama (Damat Ali Paşa) övgüde bulunulur. (16, 29)

Daha çok kaside nazım şekliyle kaleme alınan ve muhteva itibariyle methiye sayılan sıhhat-nâmeler, belli bir muhteva planına göre yazılır.²³ Aynı plan, Şehdî'nin Sıhhat-nâme'sinde de görülür. Buna göre Sıhhat-nâme'yi altı bölüm halinde incelemek mümkündür:

Birinci Bölüm: Sıhhat-nâme, hem sultanın hastalıktan kurtulmasından dolayı duyulan sevinci ifade etmekte, hem de tebrik amacı taşımaktadır. Bu nedenle manzumeye “çok şükür” ifadesiyle başlanmıştır. Sultan III. Ahmed'in sağlığına kavuşup, halkın karşısına çıkmasından dolayı Allah'a şükredilmektedir. (1-2)²⁴

İkinci Bölüm: Bu bölümde sultanın hastalığı hakkında bilgi verilmekte, çiçek hastalığına yakalanmış olan sultanın psikolojisi ve bedenindeki hastalık emareleri dile getirilmektedir. (3-6)

Çiçek hastalığı sebebiyle sultanın vücudunda beliren kızarıklık ve kabarıklıklar renk ve biçim özelliğinden dolayı çiçek/çiçek bahçesi kavramlarıyla özdeşleştirilmiştir: Hastalık-bahar; kırmızı kabarcıklar-şükûfe, erguvânzâr, gonçe-i gül-i al, lâlezâr. Ömür baharı tesirini göstermiş, padişahın taze bir fidana benzeyen vücudu çiçeklerle donanmıştır. Sultanın vücut bahçesinin her yanı baştan başa çiçek açmış erguvanlarla dolmuştur. (4-6) Bir gül budağına benzeyen

23 Bütün sıhhat-nâmelerde hemen aşağıdaki içerik planı vardır: “1- Manzumelerin özellikle ilk kısımlarında hatta ilk beyitlerinde padişah hastalıktan iyileştiği için Allah'a hamd edilir. 2-İkinci bölümde padişahın müptela olduğu hastalık ile ilgili bilgiler verilir, padişahın bu illet karşısındaki durumu anlatılır. Hastalığın niteliği ile ilgili şairane teşbihler yapılır. 3-Bu bölümde halkın padişahın hastalığını haber alması hastalık karşısında duydukları üzüntü vb. konular yine şairane bir şekilde teşbihler, mecazlar, mübalağalar içerisinde anlatılır. 4-Dördüncü bölümde halk padişahın bir an önce iyileşmesi, sıhhat bulması için Allah'a dua etmekte, adaklar adamaktadır. 5-Bu bölüm bir nevi müjde bölümüdür ve sağlık haberinden sonra halkın durumunu anlatan özelliklere yer verilmiştir. 6-Son bölüm diyebileceğimiz altıncı bölümde şairler, padişah tam olarak iyileştikten sonra ona dua ederler.” Arslan, a.g.e., s.778-783.

24 Parantez içlerindeki rakamlar çevriyazı kısmında yer alan manzumenin beyit numaralarını göstermektedir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

Osmanlı devletinin filizi olan Sultan III. Ahmed, kırmızı goncalar açmıştır. (6)

Üçüncü Bölüm: Bu bölümde hastalığın; muayene, teşhis ve tedavi süreci anlatılmaktadır. (7-19) Avrupa'da çiçek aşısının keşfedilmediği 18. yüzyılda, İstanbul'da çiçek hastalığını tedavi edebilecek doktorların olduğu bilinmektedir. Sultan III. Ahmed'i, dönemin doktorlarından Ser-etıbbâ Mehmed Efendi ve Ömer Efendi, Reisü'l-etıbbâ Müneccimbaşı Mehmed Efendi ile diğer Müslüman ve Hristiyan bazı doktorlar tedavi etmişlerdir.²⁵

Hekim heyeti, padişahı muayeneden sonra hastalığı teşhis etmiştir, sıra tedaviye gelmiştir. (7) Hastalık geçinceye kadar sultanın sudan bile uzak duracak kadar sıkı bir perhize tabi olması gerekmektedir. (9) Sürekli müşahede altında tutulan sultanın (10-11) çabucak iyileşip ayağa kalkması için hekimler/hikmet sahibi kimseler gece gündüz çare aramaktadırlar. (12)

Dördüncü Bölüm: Bu bölümde, padişahın hastalığından haberdar olan halkın ruh hali ve vezirin çare arama gayreti dile getirilmektedir. (13-19)

Âlemin ruhu olan aziz sultan hastalanmıştır. Onun sağlığına kavuşması için halk canını feda etmeye hazırdır. Her tarafta üzüntü ve çaresizlikten kaynaklanan bir sessizlik hâkimdir. (13-14)

Çiçek hastalığı dönemin ölümcül hastalıklarından birisidir. En uzman hekimlerin gözetiminde de olsa, sultanın sıkıntılına yakinen şahit olan vezir (16), dervişlere (17), salih kimselere (18-19) ikram ve ihsanlarda bulunmakta, sultanın iyileşmesi için dualarını beklemektedir.

Beşinci Bölüm: Bu bölümde sultanın iyileşmesi üzerine duyulan sevinç ifade edilmektedir. (20-29) Bütün çabalar ve dualar netice vermiş ve sultana, ilahî şifahaneden şifa inmiştir. (20-21) Sultan, artık eski sağlıklı günlerine kavuşmuş, her şey yoluna girmiş, (22) bütün âlem sevince gark olmuştur. Halkın çoktan beri görmediği sultan, bir güneş gibi, yüzünü göstermiş (24);

25 Münir Aktepe, "Ahmed III", *TDV İslam Ansiklopedisi*, s.37-38.

halk da onu görebilmek ve ayaklarına kapanmak için yolu üzerinde beklemektedir. (24-25)

Padişahın hastalığıyla sessizliğe bürünen, âdeta ruhsuz kalmış olan âlem yeniden hayat bulmuş, bütün varlıklar sevinçlerini dile getirmektedirler. (26) Sultanın hastalanmasıyla gözüne uyku girmeyen, sıkıntıdan iki büklüm olmuş sadrazam de artık rahat uyuyabilecektir. (29)

Altıncı Bölüm: Bu bölüm, dua bölümüdür. Şair, sultanın hatalardan korunması, dünyada bir daha üzüntü ve keder görmemesi ve devletin bekası için dua etmektedir. (31-33)

SONUÇ

Klâsik Türk şiirinin sosyal hayatla sıkı bir bağlantısı vardır. Sınırlı nazım şekilleriyle hemen her türlü konu ele alınıp işlenir. Sağlık ve hastalık konusunu işleyen sıhhat-nâme, daha çok padişahların hastalıktan kurtulmaları sebebiyle yazılan bir çeşit methiyedir.

Resmî kayıtlar dışında, şiirler ve diğer edebî ürünler de tarihî şahsiyetlerin ve olayların ayrıntılarını tespit için önemli belge-metinlerdir. Bu yönüyle şair ve sultan ilişkisini yansıtan, daha çok kaside nazım şekliyle yazılan sıhhat-nâmeler, edebî değerlerinin yanında; yazıldıkları döneme ışık tutmaları sebebiyle de önemli vesikalardır.

18. yy. şairi Şehdî'nin Sıhhat-nâme'si incelendiğinde, Sultan III. Ahmed'in geçirmiş olduğu hastalığın niteliği, sultanın hastalık karşısındaki durumu; hastalığın seyri, hastalık karşısında padişahın en yakınında bulunan sadrazamın tutumu, halkın psikolojisi rahatlıkla tespit edilebilir.

Sıhhat-nâme türüyle ilgili örnekler tespit edildikçe, edebî eser-devir, şair-sultan, hükümdar-tebaa münasebetleri hakkındaki bilgiler daha da artacaktır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

KAYNAKÇA

- AKKUŞ, Metin (2006), *Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası, Edebî Türler ve Tarzlar*, Erzurum: , Fenomen Yay.
- AKTEPE, Münir (1989), “Ahmed III”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. II, İstanbul: TDV Yay.
- ARSLAN, Mehmet (2002), “Sıhhatnâmeler”, *Türkler*, C.11, Ankara: Yeni Türkiye Yay.
- ÇAPAN, Pervin (2005), *Tezkire-i Safâyî*, Ankara: AKM Yayınları.
- Dîvân-ı Şehdî, Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, No. 147.
- Dîvân-ı Şehdî, Topkapı Sarayı Müzesi Ktb. No. 2486.
- ERDEM, Sadık (1994), *Râmiz ve Âdâb-ı Zuraîfâ'sı*, Ankara: AKM Yayınları.
- GÖKALP, Haluk (2006), “Divan Şiirinde Sıhhat-nâmeler”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 14, Bahar, s.101-130, İstanbul.
- HABÎB (1306), *Hat ve Hattâtân*, İstanbul: Kostantiniyye Matb.
- İNCE, Adnan (2005), *Tezkiretü'ş-Şu'arâ Sâlim Efendi*, Ankara: AKM Yayınları.
- MÜSTAKİM-ZÂDE Süleyman Sadeddin, *Mecelletü'n-Nisâb fi'n-Niseb ve'l-Künâ ve'l-Elkâb*, Süleymaniye Ktb., Halet Efendi, 628 (Tıpkıbasım, Ankara 2000).
- NAMETAK, Fehim (1998) *Katalog Arapskih, Turских, Perzijskih i Bosanskih Rukopisa Gazi Husrev-Begove Biblioteke*, London/Sarajevo: Al-Furqan/Rijaset Islamske Zajednice u BiH,. Sv. 4.
- PAKALIN, Mehmet Zeki (1993), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, İstanbul: MEB Yay.
- PALA, İskender (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yay.
- SÜREYYÂ, Mehmed (1996), *Sicill-i Osmanî, Osmanlı Ünlüleri* C.5, (Haz. Nuri Akbayer, S. Ali Kahraman), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

TUMAN, Mehmet Nâil (2001), *Tuhfe-i Nâilî Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri II*, (Haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı) Ankara: Bizim Büro Yay.

YENİTERZİ, Emine, “Divan Şiirinde Sağlık ve Hastalıkla İlgili Bazı Hususlar”, *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Eski Türk Edebiyatı*, Çukurova Üniversitesi, <<http://turkoloji.cu.edu.tr>>, (ET:09.03.2008).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*